TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU
Turkish Statistical Institute

HANEHALKI BÜTÇE ARAŞTIRMASI TÜKETİM HARCAMALARI BİRLEŞİK MİKRO VERİ SETİ

Household Budget Survey Consumption Expenditures Combined Micro Data Set 2016-2017-2018

Yayın No / Publication Number: 4571
ISBN 978-605-7613-27-1

Hanehalkı Bütçe Araştırması Tüketim Harcamaları Birleşik Mikro Veri Seti, 2016-2017-2018

Daha Önce Yayımlanmış Mikro Veriler

2003-2014 2013-14-15 2014-15-16 2015-16-17

İstatistiki veri ve bilgi istekleri için

Bilgi Dağıtım Grup Başkanlığı
Tel: +90 312 454 72 56
E-posta bilgi@tuik.gov.tr

Yayın içeriğine yönelik sorularınız için

Hanehalkı Bütçe İstatistikleri Grup Başkanlığı
Tel: +90 312 454 77 60

İnternet
https://www.tuik.gov.tr

Yayın No
4571

Yayım Tarihi
Ocak 2020

Türkiye İstatistik Kurumu
Devlet Mah. Necatibey Cad. No: 114 06420 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE

Bu yayının 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre her hakkı Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığına aittir. Gerçek veya tüzel kişiler tarafından izinsiz çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

ISBN 978-605-7613-27-1

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Hanehalkı Bütçe İstatistikleri	4
1. Sözleşme	4
2. Veri Kılavuzu	5
3. Meta Veri	8
3.1 Amaç	8
3.2 Tarihçe	8
3.3 Kapsam	10
3 4 Yöntem	10
3.5 Tanım ve Kavramlar	11
3.6 Sınıflamalar	14
3.7 Soru Kağıdı	15
3.8 Kayıt Bilgileri	16
4. Veri Seti	17
5. Bağlantılar	17

Hanehalkı Bütçe İstatistikleri

Hanehalkı Bütçe Anketleri, hanelerin sosyo-ekonomik yapıları, yaşam düzeyleri ve tüketim kalıpları hakkında bilgi veren, uygulanan sosyo-ekonomik politikaların geçerliliğinin test edilmesi amacıyla kullanılan en önemli kaynaklardan biridir.

Bireylerin ve bunların oluşturduğu hanehalklarının tüketim yapılarını, gelir düzeylerini; sosyo-ekonomik gruplara, kır, kent ve bölgelere göre ortaya çıkaran bu çalışmayla tüketim alışkanlıkları, tüketim harcaması türleri ile mal ve hizmet harcamalarının çeşitliliği, hanehalkının sosyo-ekonomik özellikleri, hanehalkı fertlerinin çalışma durumları, hanehalkının toplam geliri, gelirin elde edildiği kaynaklar vb. konular hakkında bilgiler derlenmektedir.

Ülkemizin sürekli gelişen ve değişen bir yapı içinde bulunması, en son 1994 yılında uygulaması yapılan Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi'nin belirli periyodlarda yinelenmesini gerektirmiş ve bu amaçla Kurumumuz ankete daha dinamik bir yapı kazandırmak için 2002 yılından itibaren her yıl düzenli anket uygulamasını başlatmıştır. Asıl amacı tüketim harcama bilgilerinin elde edilmesi olan Hanehalkı Bütçe Anketi'nden, 2002-2005 döneminde gelir dağılımı bilgileri de üretilmiştir.

2002 yılından itibaren her yıl uygulanan anketin örnekleme yapısı gereğince yıllık anket sonuçlarından Türkiye geneli, üç yıllık verilerin birleştirilmesiyle de tüketim harcamasının bölgesel dağılımına ilişkin göstergeler üretilebilmektedir. Bu mikro veri seti, sadece 2016-2017-2018 hanehalkı bütçe anketlerinin bölgesel düzeyde tüketim harcaması verilerinden oluşmaktadır.

1. Sözleşme

- Sunulan mikro veriler, 5429 sayılı Türkiye İstatistik Kanunu Madde 13'de tanımlandığı şekilde çıkarılan ve 20/06/2006 tarih ve 26204 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren "Resmi İstatistiklerde Veri Gizliliği ve Gizli Veri Güvenliğine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" esaslarına uygun olarak hazırlanmıştır.
- Bireysel (mikro) veriler, 5429 sayılı Türkiye İstatistik Kanunu Madde 14'de belirtildiği gibi, hiçbir şekilde üçüncü şahıslara verilemez ve çoğaltılamaz.
- Mikro verinin kullanım esasları Veri Kılavuzu bölümünde belirtilmiştir.
- Mikro veriler kullanılarak oluşturulan herhangi bir bilimsel yayında, Türkiye İstatistik Kurumu ve Hanehalkı Bütçe Anketi kaynak olarak belirtilmek zorunludur.
- Hanehalkı Bütçe Araştırması sonuçları kullanılarak oluşturulan rapor, makale, yayın vb. çalışmaların bir kopyası, Türkiye İstatistik Kurumu Kütüphanesine de gönderilecektir.
- Mikro veriler, ekonominin, toplumun sosyo-ekonomik yapısının anlaşılması ve bilimin ilerlemesi amaçlarına yönelik olarak yapılacak araştırmalar ve veri analizleri için

kullanılmalıdır. Başka herhangi bir amaçla kullanılması Türkiye İstatistik Kurumunun yazılı iznine tabidir.

2. Veri Kılavuzu

"Hanehalkı Bütçe Anketi"ne ait mikro veriler kullanılarak, veri setinde yer alan değişkenlere ilişkin çapraz tablolar üretilebileceği gibi, çeşitli istatistiksel analizlerin ve modelleme çalışmalarının yapılması da mümkündür. Veri setinde yer alan değişkenlerin tipi, boyutu, aldığı değerler ve kapsamı hakkındaki ayrıntılı bilgiler değişken kılavuzunda yer almaktadır.

Veri setindeki bilgilerden Hanehalkı Bütçe Anketi'nin kitle tahminlerine ulaşılmasını sağlamak amacıyla kullanılması gereken ağırlık katsayıları (ADNKS'ye göre revize edilen yeni nüfus projeksiyonlarına göre hesaplanmıştır) da bir değişken olarak yer almaktadır. Veri setinde yer alan bu değişken kullanılarak oluşturulan çapraz tabloların doğruluğu, Özet Tablolar bölümünde bulunan tablolar ile kontrol edilebilir.

Hanehalkı Bütçe Anketi'nin örnekleme planı gereğince; her yıl uygulanan Hanehalkı Bütçe Anketi'nin tahmin düzeyi Türkiye genelidir. Ancak hanehalklarının tüketim harcamalarının ana harcama gruplarında oransal dağılımının bölgesel düzeyde (İBBS 1. Düzey ve İBBS 2. Düzey) elde edilmesi amacıyla üç yıllık anket verileri birleştirilmekte ve yeniden ağırlıklandırılmaktadır. Veri seti kullanılarak yapılacak çalışmalarda gözlem sayısının yeterliliğinin göz önünde bulundurulması gereklidir.

Bu uyarılar gözetilmeksizin üretilecek sonuçların istatistiksel anlamda güvenilirliğinden Türkiye İstatistik Kurumu sorumlu değildir.

Hanehalkı Bütçe İstatistikleri kapsamında sunulan mikro veride yer alan değişkenler aşağıda belirtilmiştir:

Mikro Veride Yer Alan Değişkenler

Değişken adı	Açıklama
BULTEN	Hanehalkı sıra numarası
HBS_KOD5	COICOP/HBS sınıflaması 5'li grup kodu (EK-1)
HBS_KOD4	COICOP/HBS sınıflaması 4'lü grup kodu
NUTS1_KD	İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması 1. Düzey kodu
	TR1 İstanbul
	TR2 Batı Marmara
	TR3 Ege

TR4 Doğu Marmara

TR5 Batı Anadolu

TR6 Akdeniz

TR7 Orta Anadolu

TR8 Batı Karadeniz

TR9 Doğu Karadeniz

TRA Kuzeydoğu Anadolu

TRB Ortadoğu Anadolu

TRC Güneydoğu Anadolu

KIRKNTKD Kır/Kent kodu *(1. Kır, 2.Kent)*

(2014 yılından itibaren örneklem tasarımında yeni idari bölünüş temel alınmıştır; bu nedenle kır ve kent düzeyinde tahmin üretilmemiştir.)

NUTS2_KD İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması 2. Düzey kodu

TR10 İstanbul

TR21 Tekirdağ, Edirne, Kırklareli

TR22 Balıkesir, Çanakkale

TR31 İzmir

TR32 Aydın, Denizli, Muğla

TR33 Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak

TR41 Bursa, Eskişehir, Bilecik

TR42 Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova

TR51 Ankara

TR52 Konya, Karaman

TR61 Antalya, Isparta, Burdur

TR62 Adana, Mersin

TR63 Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye

TR71 Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir

TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt

DEGER Hanehalkının toplam aylık tüketim harcaması değeri (TL)

(Hanehalkı Bütçe Araştırması (HBA) verilerinden bölge bazında tahmin üretmek üzere üç yıllık HBA'nın uygulandığı örnek hanelerin tamamı birleştirilerek, önceki iki yıla ait hanehalkı harcama değerleri son yılın ilgili ayındaki fiyatlarına TÜFE ile çekilmiştir.)

FAKTOR Kitle tahmini için kullanılan ağırlık katsayıları

Yukarıda belirtilen değişkenler için kullanılan kodların ne anlama geldiğini kod listesinden görebilmek için aşağıdaki linkleri tıklayarak sınıflama sunucusunda bulunan Global Repository Codes'a (TÜİK için geliştirilmiştir) veya Standard Kod Listeleri'ne (TÜİK için geliştirilmiştir) giriniz.

Mikro Veride Kullanılan Sınıflamalar (Standart Kod Listeleri)

https://biruni.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSurumListeAction.do?turId=50&turAdi=13.%20Standard%20Kod%20Listeleri%20%28T%C3%9C%C4%B0K%20i%C3%A7in%20geli%C5%9Ftirilmi%C5%9Ftir%29%20*Kullan%C4%B1ma%20A%C3%A7%C4%B1kt%C4%B1r*&guncel=Y

Mikro Veride Kullanılan Sınıflamalar (Global Repository Codes)

https://biruni.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSurumListeAction.do?turId=52&turAdi=15.%20Global%20Repository%20Codes%20%28T%C3%9C%C4%B0K%20i%C3%A7in%20geli%C5%9Ftirilmi%C5%9Ftir%29%20%20*Kullan%C4%B1ma%20A%C3%A7%C4%B1kt%C4%B1r*&guncel=Y

3. Meta Veri

3.1 Amaç

Hanehalkı Bütçe Anketi ile;

- Tüketici fiyat endekslerinde kullanılacak maddelerin seçimi ve temel yıl ağırlıklarının elde edilmesi ve güncellenmesi,
- Hanelerin tüketim yapısı ve tüketim kalıplarında zaman içinde meydana gelen değişikliklerin izlenmesi,
- Milli gelir hesaplamalarında özel nihai tüketim harcamaları tahminlerine yardımcı olacak verilerin derlenmesi,
- Asgari ücret tespit çalışmaları için ihtiyaç duyulan verilerin elde edilmesi,
- Harcamaya dayalı yoksulluk sınırının belirlenmesi, hanehalklarının yaşam seviyeleri, beslenme sorunları vb. diğer sosyo-ekonomik analizler için gerekli verilerin elde edilmesi amaçlanmaktadır.

3.2 Tarihçe

Türkiye'de ilk çalışma 1933 yılında Ticaret Bakanlığı Konjonktür Yayın Müdürlüğü tarafından yapılmış olan ve Ankara'da memur, İstanbul'da işçi ailelerini kapsayan “Aile Bütçeleri Anketleri” ile başlamış ve daha sonraki yıllarda belirli dönemlerde farklı kurum ve kuruluşlar tarafından konu ile ilgili çeşitli araştırmalar yapılmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu, 1964 yılında ilk aşamada Adana, Ankara, İzmir ve İstanbul olmak üzere 4 büyük ilimizde aile bütçeleri anketi uygulanmasına başlamıştır. İkinci aşamada bulundukları bölgeyi temsil etme durumları esas tutularak Samsun, Antalya, Diyarbakır, Bursa, Ordu, Erzurum, Eskişehir il merkezleri kapsama alınmıştır. Bu anketin sonuçlarına dayalı olarak 11 il merkezi için 1968 bazlı tüketici fiyatları endeksi hazırlanmıştır.

1973-1974 yılları arasında ilk kez bir coğrafi kesimin tümünde, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından Milli Eğitim Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı işbirliğiyle anket uygulanmış ve nüfusu 2000’den az olan kırsal yerlerden örnekleme yöntemi ile seçilen 400 yerleşim yerinde Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi uygulanmıştır. 1978-1979 yıllarında nüfusu 10 001’den fazla olan 40 yerleşim yerinde her ay değişen 822 hanehalkına uygulanan anketle bu alandaki çalışmalara devam edilmiştir.

1987 yılında Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi, Türkiye genelini kapsayacak şekilde ilk kez uygulanmış olup ankette; bölge, nüfus tabakaları, kır ve kent ayrımında gelir ve tüketim farklılaşmasını gösteren bilgiler yer almıştır. Nüfusu 20 001 den fazla 50 kentsel yerleşim yerinde, her ay değişen 1 202 hane ile nüfusu 20 000'den az kırsal yerlerde ise bir yıl boyunca sabit 89 yerleşim yerinde 998 hane olmak üzere toplam 139 yerleşim yerinde toplam 2 200 haneye her ay anket uygulanmıştır. Bu anketin sonuçları 1987 bazlı Tüketici Fiyatları Endeksinin baz yılı fiyatları ile ağırlıkların belirlenmesinde ve 1987 yılı gelir dağılımı analizlerinde kullanılmıştır.

1994 Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi ise, daha önce uygulanan anketlerden farklı bir yöntemle tüketim harcamaları ve gelir dağılımı amaçlarına yönelik olarak ayrı ayrı

düzenlenmiştir. Buna göre 1 Ocak–31 Aralık 1994 tarihleri arasında Türkiye genelinde her ay değişen 2 188 örnek haneye Hanehalkı Tüketim Harcamaları Anketi uygulanmıştır. Bu çalışmada nüfusu 20 001 ve daha fazla olan yerleşim yerleri kent, 20 000 ve daha az nüfuslu yerleşim yerleri kır olarak kabul edilmiştir. Anket; 62 kentsel ve 174 kırsal yerleşim yerinden her ay 2 188 (kentsel yerlerde 1 522, kırsal yerlerde 666 hane) hanehalkının dönüşümlü olarak izlenmesi yoluyla uygulanmıştır. Bu anketin sonuçları 1994 bazlı Tüketici Fiyatları Endeksinin baz yılı fiyatları ve ağırlıkların tespitinde kullanılmış olup, bu çalışmadan elde edilen sonuçlardan Türkiye, Kent, Kır, 7 coğrafi bölge ve seçilmiş 19 il merkezi için tahmin verilmiştir. İkinci aşamada ise 8 Şubat–1 Mayıs 1995 tarihleri arasında Tüketim Harcamaları Anketi kapsamında olan toplam 26 256 örnek haneye "Hanehalkı Gelir Dağılımı Anketi" uygulanmıştır.

Kurumumuz, 2002 yılından itibaren daha küçük örnek hacmi ile her yıl düzenli olarak Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi uygulamayı planlamıştır. Buna göre; 2002 Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi, 1 Ocak – 31 Aralık 2002 tarihleri arasında bir yıl süre ile kentsel kesimden her ay değişen yaklaşık 650 ve kırsal kesimden yine her ay değişen yaklaşık 150 hanehalkı olmak üzere aylık 800 örnek hanehalkına uygulanarak Türkiye geneli, kentsel ve kırsal yerler ayrımında tüketim harcaması ve gelir dağılımı göstergeleri elde edilmiştir.

Avrupa Birliği uyum çalışmaları çerçevesinde ve 2003 yılından itibaren uygulaması başlatılacak harmonize tüketici fiyat indeksine baz oluşturması için, 2003 yılında yeni ismiyle "Hanehalkı Bütçe Anketi"nin tahmin boyutu yeniden ele alınmış ve Türkiye, Kent, Kır, İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması 1. Düzey ve her 1. Düzey bölgesi için kent/kır ayrımı ile 2. Düzey bazında tahmin verme amacına yönelik olarak örnek hacmi sadece bu yıl için genişletilerek 25 920 hanehalkına anket uygulanmıştır.

2004 yılından itibaren, çalışmaların yıllık örnek hacmi yeniden küçültülerek yıllık anket sistemine devam edilmiştir. Yıllık anket sonuçlarından Türkiye geneli, kentsel ve kırsal yerler ayrımında tüketim harcaması ve harcamaya dayalı yoksulluk göstergeleri elde edilmiştir. Geriye dönük üç yıllık veri setlerinin birleştirilmesiyle de Türkiye, Kent, Kır, İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması 1. Düzey ve 2. Düzey bazında sadece harcamaların oransal dağılımına ilişkin tahminler verilmesi amaçlanmıştır.

2014'den itibaren Hanehalkı Bütçe Anketi'nin örneklem tasarımı ve çerçevesinde, "On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" kapsamında 2014 yılından itibaren geçerli olan yeni idari bölünüş temel alınmıştır. Büyükşehir belediyesi olan illerdeki köylerin kente geçmesinden dolayı kent ve kır dağılımında önemli bir farklılık ortaya çıkmıştır. Buna göre; eski idari bölünüşte kırsal yerlerde 36 bin 854 yerleşim yeri mevcut iken, yeni idari bölünüşte bu sayı 19 bin 78'e düşmüştür. Eski idari bölünüşe göre, kent oranı %72,3 iken, yeni idari bölünüşte bu oran %86,5'e yükselmiştir.

Yeni kent ve kır tanımları üzerindeki çalışmalar sonuçlanıncaya kadar tüketim harcaması göstergeleri sadece Türkiye toplamı olarak verilecek, kent ve kır ayrımında sonuçlar yayımlanmayacaktır.

3.3 Kapsam

Coğrafi kapsam: Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan tüm yerleşim yerleri kapsama dahil edilmiştir.

Kapsanan kitle: Anketin kapsamı, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan hanelerde yaşayan fertlerdir. Çalışmada kurumsal nüfus kapsamında bulunanlar ile göçer nüfus kapsam dışı tutulmuştur.

Kurumsal nüfus: Günlük yaşam gereksinimleri, yasal bir düzenlemeye dayalı olarak kurulan özel ya da tüzel kurum/kuruluşlarda kısmen ya da tamamen karşılanan, bireysel karar ve davranışlarında yetkili otoritenin kurallarına kısmen ya da tamamen bağımlı olarak hareket eden, ancak bireysel harcamalarına karar verebilen kişilerin yaşamlarını sürdürdükleri alanlarda yaşayan nüfusa kurumsal nüfus denir. Bu tanıma göre; üniversite yurtları, misafirhane, çocuk yuvası, yetiştirme yurdu, huzurevi, özel nitelikteki hastane, hapishanede, kışla ve ordu evlerinde yaşayanlar kurumsal nüfusa dahildir.

Tüketim harcamaları ve gelirin kapsamı: Tüketim harcaması kapsamında hanehalklarının anket ayı içinde yaptığı satın alışlar, kendi üretiminden tüketimi, kendi üretiminden stokladığı ürünlerden anket ayındaki tüketimi, çalışan fertlerin işyerinden elde ettikleri mal ve hizmetler (ayni gelirden tüketim) ile hanehalkının hediye/yardım etmek amacıyla satın aldıkları; gelir kapsamında ise son 12 ayda elde edilen kullanılabilir gelir bilgileri kapsanmıştır.

3.4 Yöntem

Örnekleme tasarımı

Örnekleme çerçevesi: Hanehalkı Bütçe Anketi'nde birinci aşama örnekleme birimi olan blokların seçiminde kullanılan temel örnekleme çerçevesi Ulusal Adres Veri Tabanıdır.

Nihai örnekleme birimi seçim çerçevesi: Yukarıda verilen çerçeve kullanılarak bloklar oluşturulmuş, kentsel yerlerden ve belediye teşkilatı olan kırsal yerlerden ve köylerden yerleşim yerinin büyüklüğüne orantılı olasılıkla bloklar belirlenmiş ve her bloktan hanehalkları sistematik olarak seçilmiştir.

Örnekleme birimi: Nihai örnekleme birimi olarak örnek adreste bulunan hanehalkı tanımlanmıştır.

Örnekleme yöntemi: Tabakalı iki aşamalı küme örneklemesi yöntemi kullanılmıştır.

Cevapsızlık oranı: Ankette örnekleme tekniklerine göre seçilen esas örnek hanehalkı ile anket yapılamaması durumunda "cevaplamama formu" doldurulmuş, bu durum dikkate alınarak ağırlık katsayıları hesaplanmıştır. En son uygulanan 2018 Hanehalkı Bütçe Anketi'nde cevapsızlık oranı, Türkiye genelinde %23,9 olarak gerçekleşmiştir.

Tahmin boyutu: Hanehalkı Bütçe Anketi'nin örnekleme yapısı; yıllık anket sonuçlarından "Türkiye" bazında tahmin verme amacına uygun olarak oluşturulmuştur. 3 yıllık anketlerin sadece harcama verilerinin birleştirilmesi ile de İBBS 1. Düzey ve İBBS 2. Düzey bazında tahmin üretilebilmektedir.

Ağırlık katsayıları: Hanehalkı bütçe anketi sonuçları, en güncel nüfus projeksiyonlarına göre ağırlıklandırılmakta ve yayımlanmaktadır. 2009 yılına kadar sözü edilen nüfus projeksiyonları, genel nüfus sayımı sonuçlarına dayalı olarak hesaplanmış, 2007 yılında ise Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) kurulmuştur. ADNKS veritabanından elde edilen yaş ve cinsiyet yapısı ile nüfusun yerleşim yerine göre dağılımında, nüfus sayımlarına göre önemli dağılım farklılıkları bulunmaktadır. Bu doğrultuda, en güncel nüfus bilgilerinin elde edildiği bu sistemdeki bilgiler kullanılarak nüfus projeksiyonlarının üretilmesine başlanmış olup, ulusal ve bölgesel düzeyde nüfus projeksiyonları yenilenmiştir. Hanehalkı Bütçe Anketi güncel yeni nüfus projeksiyonlarına göre hesaplanan ağırlık katsayıları kullanılmıştır.

Alan uygulaması

Hanehalkı Bütçe Anketinin yıllık alan uygulaması, her ay ortalama 1 272 farklı örnek hanenin dönüşümlü olarak izlenmesi yoluyla yürütülmüştür.

Hanehalklarından bilgiler; görüşme, kayıt ve gözlem metodları kullanılarak derlenmiştir. Her anketör, her ay ortalama 6 örnek hanehalkını anket ayı öncesi 1 kez, 1., 2., 3. ve 4. haftalar 1 kez ve anket ayı bitiminde de 1 kez olmak üzere her bir hanehalkını ayda ortalama 6 defa ziyaret ederek tüketim harcamaları ve son ziyarette gelir bilgilerini kayıt etmiştir. Anket ayı öncesinde örnek hanehalkına yapılan ilk ziyarette, hanehalkı ile tanışma sağlandıktan sonra hanehalkının sosyo-ekonomik durumuna ait bilgiler alınmakta, harcama kayıt defterinin nasıl doldurulacağı açıklanmaktadır. Anket ayı içinde yapılan ziyaretler sırasında, örnek hanenin anket ayında yaptığı gıda, giyim, sağlık, ulaştırma, haberleşme, eğitim, kültür, eğlence, konut, ev eşyası vb. gibi tüketim harcamaları hanehalkına bırakılan kayıt defterinden kayıtlama ve görüşme yöntemleri ile alınmıştır. Anket ayı bitiminde yapılan son görüşmede ise, hanehalkı fertlerinin istihdam durumu, iktisadi faaliyeti, mesleği, işteki durumu, son 12 ay içerisinde elde ettiği kullanılabilir net gelir bilgileri derlenmiştir.

3.5 Tanım ve Kavramlar

Hanehalkı ile ilgili tanımlar

Hanehalkı: Aralarında akrabalık bağı bulunsun veya bulunmasın aynı konutta veya aynı konutun bir bölümünde yaşayan, temel ihtiyaçlarını birlikte karşılayan, hanehalkı hizmet ve yönetimine iştirak eden bir veya birden fazla kişiden oluşan topluluktur.

Hanehalkı ferdi: Hanehalkını meydana getiren topluluğun her bir üyesidir. Bununla birlikte askerde, hapiste olanlar ve huzurevlerinde kalan yaşlılar ve üniversite yurdunda kalan öğrenciler, hanede kalış süresi ne olursa olsun misafirler ve hanehalkından evlenme, askere gitme, çalışmaya gitme gibi sebeplerle kesin olarak ayrılanlar hanehalkı ferdi olarak kapsanmamaktadır.

Harcama ile ilgili tanımlar

Tüketim: Mal ve hizmetlerin insan ihtiyaçlarını ve arzularını karşılamak üzere kullanılmasıdır.

Harcama: Bir mal veya hizmet satın almak için yapılan parasal ödeme veya fedakarlıkların tümüdür.

Satın alış: Herhangi bir mal ya da hizmete belli bir ücret ödeyerek sahip olmaktır.

Hanehalkı tüketim harcaması: Hanehalklarının tüketim amacıyla yapmış oldukları ve aşağıdaki bileşenlerden oluşan aylık ortalama harcama değerleridir:

i. **Satın alış:** Hanehalkının kendi tüketim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla satın aldığı mal ve hizmetlerin değeri kapsanmıştır.
ii. **Kendi üretiminden tüketim:** Hanelerin kendi üretimleri sonucu elde ettikleri maddeleri, ya ürettikleri gibi ya da işleyerek tüketmeleridir. Örneğin; hanehalkının kendi ürettiği sütün ya süt olarak ya da peynir yapılarak tüketilmesi gibi.
iii. **Ayni gelirlerden tüketim:** Hanede iktisaden faal olan fertlerin çalıştıkları işyerinde üretilen ya da satışa sunulan mal ve hizmetlerden hanede tüketilenler, ayni gelirlerden tüketim olarak alınmıştır. Örneğin; ücretli olarak çalışan bir ferde işyerince verilen yiyecek, giyecek vb. yardımlar, ücretlinin elde ettiği ayni gelirden tüketim olarak; işveren ya da kendi hesabına çalışan bir ferdin de kendisine ait işyerinde ürettiği ya da sattığı ürünlerden hanesine tüketmek üzere getirdikleri ayni gelirden tüketim olarak değerlendirilmiştir.
iv. **Hanehalkının özel kişi veya kuruluşlara vermek üzere hediye veya yardım şeklinde satın aldığı mal veya hizmetler:** Hanehalkı fertleri tarafından anket ayı süresince, özel kişi veya kuruluşlara verilmek üzere (hediye etmek veya yardımda bulunmak amacıyla) satın alınan mal ve hizmetlerin değeri kapsanmıştır.
v. **İzafi kira:** Konuta mülkiyet şekli ev sahibi, lojman ve diğer (babasına, akrabasına vb. kişilere ait yerlerde ikamet edip hiç bir şekilde ücret ödemeden ya da çok düşük değerde kira ödeyenler) şekilde olan hanehalkının ikamet ettiği konutun kira değeri izafi kira olarak değerlendirilmiştir. İzafi kira, tüketim harcaması içinde kapsanmaktadır. İzafi kira değeri, benzer özelliklere sahip olan, aynı semtte ve yerleşim yerinde kira ile oturulan konutun kira değeri emsal alınarak saptanmıştır.

Hanehalkı fertlerinin işyeri amaçlı harcamaları ile tüketim dışı ve yatırım amaçlı harcamaları (gayrimenkul satın alışı vb.) ise kapsam dışıdır.

Tüketim harcaması türleri:

01. Gıda ve alkolsüz içecekler: Pirinç, ekmek, makarna, bisküvi, kraker, börek vb. fırın ürünleri, un, et ve et ürünleri, balık ve deniz ürünleri, süt, yoğurt, peynir, diğer süt ürünleri, yumurta, tereyağı, katı ve sıvı yağlar, zeytin, meyveler, sebzeler, şeker, reçel, bal, çikolata ve şekerlemeler, dondurma, tuz, baharatlar, sirke, kahve, çay ve kakao, maden suları, su, meyve ve sebze suları ve diğer alkolsüz içecek harcamalarını kapsamaktadır.

02. Alkollü içecekler, sigara ve tütün: İçkiler, likörler, şarap, bira, sigara, puro, tütün harcamalarını kapsamaktadır.

03.Giyim ve ayakkabı: Kumaşlar, her türlü erkek, kadın, çocuk ve bebek giyimi, giysi materyalleri ve aksesuarları, kuru temizleme, giysi onarımı, dikişi ve kiralanması, erkek, kadın, çocuk ve bebek ayakkabısı, ayakkabı tamiri ve kiralanması ile ilgili harcamaları kapsamaktadır.

04. Konut, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar: Gerçek kira ücreti, izafi kira ücreti (ev sahibi olanlar ve ücretsiz olarak oturanlar için belirlenen), konutun bakım ve onarımına ilişkin hizmetler ve buna ilişkin olarak kullanılan materyaller (badana, boya, yer döşemeleri, pencere, kapı, banyo ve tuvalet techizatı, sıhhı tesisat, elektrik tesisatı vb.), çöp toplama ve kanalizasyon hizmetleri, konutla ilgili diğer hizmetler, şebeke suyu, elektrik, gaz, sıvı ve katı yakıtlarla ilgili harcamaları kapsamaktadır.

05. Mobilya, ev aletleri ve ev bakım hizmetleri: Mobilya, halı ve diğer yer döşemeleri, mobilya ve ev döşemelerinin onarımı, ev içi tekstil ürünleri, buzdolabı, dondurucu, çamaşır ve bulaşık makinesi, fırın, ısıtıcı, klima, dikiş makinası, elektrikli küçük ev aletleri, cam ve kristal eşyalar ile çatal, bıçak ve sofra takımları vb. mutfak eşyaları, ev gereçlerinin onarımı, deterjan vb. ev temizlik ürünleri, gündelikçi, aşçı, vb. konut ve hanehalkıyla ilgili hizmetlere ilişkin harcamaları kapsamaktadır.

06.Sağlık: İlaçlar, sağlık ürünleri, tedavi edici alet ve malzemeler (gözlük, lens, boyunluk, işitme cihazı, yürüteç vb.), sağlıkla ilgili aletler (tansiyon aleti, şeker ölçme aleti vb.) hastane ve hastane dışı tıbbi hizmetler (doktor muayene ücreti, dişçilik hizmetleri, röntgen, ultrason, tomografi, tahlil vb.), hastane yatak, ameliyat, doğum, fizik tedavi, ambulans vb. ile ilgili harcamaları kapsamaktadır.

07.Ulaştırma: Ulaşım aracı satın alınması (birinci ve ikinci el), motosikletler, bisikletler, yedek parça ve aksesuarlar, yakıt ve yağlar, bakım ve tamirler, yolcu taşımacılığı (demiryolu, karayolu, havayolu, deniz ve su yoluyla), ulaşım araçlarının tamiratı, diğer taşıma (nakliye, kargo vb. ulaşım) hizmetleri ile ilgili harcamaları kapsamaktadır.

08.Haberleşme: Posta hizmetleri, telefon ve telefaks ekipmanları ve onarımı, telefon ve telefaks hizmetleri (telefon görüşme ücreti, telefon kart ücreti, faks çekme ücreti vb.) ile ilgili harcamaları kapsamaktadır.

09.Eğlence ve kültür: Televizyon, DVD, VCD Player, ev sineması sistemi, çanak anten, televizyon anteni, radyo, müzik setleri, video, kaset çalar, CD çalar, kamera, fotoğraf makinesi vb. aletler, bilgisayar, fotokopi makinesi vb. veri işlem ekipmanı, optik aletler, müzik aletleri, oyuncaklar, hobi, spor, av ve kamp malzemeleri, bahçe, bitki ve evcil hayvanlara yönelik ürünler, sinema, tiyatro ve konser, müze, spor müsabakalarına, hayvanat bahçelerine giriş ücretleri, şans oyunları, kitap, gazete ve dergiler, kırtasiye materyalleri (kalem, defter, sulu boya, vb.), paket ve yurtdışı turlar ile ilgili olarak yapılan harcamaları kapsamaktadır.

10.Eğitim hizmetleri: Eğitim hizmetleri (okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim, ortaöğretim sonrası ve üniversite öncesi eğitim, diğer eğitimler), düzeyi belirlenemeyen eğitim programları (bilgisayar, kursu, yabancı dil kursu, müzik ve resim kursu vb.), sınav form ücreti ve özel ders ücreti ile ilgili harcamaları kapsamaktadır.

11.Lokanta ve oteller: Restoran, lokanta, pastane, kafe ve barlarda yenilen yemek ve içecekler, otel, motel, pansiyon, tatil köyleri, yurt ve misafirhaneler ile ilgili olarak yapılan harcamaları kapsamaktadır.

12.Çeşitli mal ve hizmetler: Kişisel bakım (saç kesimi, saç boyama, cilt bakımı vb. kuaför hizmetleri, sauna ve hamam harcamaları), kişisel bakım için kullanılan elektrikli aletler (traş makineleri, saç kurutma makinesi, zayıflama aletleri, vb.), kişisel bakımda kullanılan diğer alet, ürün ve eşyalar (sabun, parfüm, tarak, tuvalet kağıdı, şampuan, pamuk, makyaj malzemeleri, diş macunu, deodorant, krem, bebek bakım ürünleri, vb.), mücevherler, saatler, seyahat eşyaları (valiz, vb.), kişisel aksesuarlar (çanta, cüzdan, şemsiye, çakmak, pipo, vb.), bebek için gerekli araçlar (anakucağı, bebek koltuğu, vb.) kişisel aksesuarların tamir ve bakımı, sosyal hizmetler (huzurevleri, kreşler, vb.), sigortalar (konut, sağlık, ulaştırma, diğer), mali hizmetler ile ilgili olarak yapılan harcamaları (ehliyet alım masrafları, noter ücreti, avukatlık ücreti, emlakçı ücreti, cenaze masrafları, vestiyer ücreti vb.) kapsamaktadır.

Gelir tanımları

Hanehalkı kullanılabilir geliri: Hanehalkı fertlerinden gelir getirenlerin çalıştıkları işlerden kazandıkları gelir, sermaye ve mülk (ücret, kâr, faiz, kira) geliri ile emekli maaşı, dul-yetim aylıkları ve yaşlılara yapılan ödemeler, karşılıksız burs vb. transfer gelirleri gibi parasal gelirleri ve ayni gelirlerin toplamı kişisel kullanılabilir gelir kapsamı içinde yer almaktadır. Hanede yer alan her bir ferdin kişisel yıllık kullanılabilir gelirinin toplamından hanehalkı kullanılabilir gelirine ulaşılmıştır.

3.6 Sınıflamalar

Amaca Yönelik Kişisel Tüketim Sınıflaması (COICOP): Hanehalkının anket ayı içinde yaptığı tüm mal ve hizmet harcamalarının sınıflandırılmasında kullanılan sistemdir. COICOP sınıflaması, Satın Alma Gücü (PPP), Tüketici Fiyat İndeksi (CPI) ve Hanehalkı Bütçe Anketi (HBS)'nde kullanılmak üzere üç farklı versiyonu bulunmaktadır. 2018 Hanehalkı Bütçe Anketi'nde kullanılan COICOP (v.2011) Sınıflaması, 12 harcama grubu bazında toplanmaktadır. Bunlar;

1. Gıda ve alkolsüz içecekler
2. Alkollü içecekler ve tütün
3. Giyim ve ayakkabı
4. Konut, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar
5. Mobilya, ev aletleri ve ev bakımı
6. Sağlık
7. Ulaştırma
8. Haberleşme
9. Eğlence ve kültür
10. Eğitim hizmetleri
11. Lokantalar, yemek hizmetleri ve oteller
12. Çeşitli mal ve hizmetler

Yukarıda bahsedilen sınıflamaların içeriği ile ilgili bilgi için aşağıdaki linkleri tıklayarak sınıflama sunucusunda bulunan Kod Listeleri'ni inceleyebilirsiniz.

Amaca Yönelik Kişisel Tüketim Sınıflaması (COICOP)

https://biruni.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSurumDetayAction.do?surumId=146&turId=5&turAdi=%204.%20Amaca%20G%C3%B6re%20S%C4%B1n%C4%B1flamalar

3.7 Soru Kağıdı

Ankette kullanılan soru kağıdı esas itibariyle aşağıdaki bölümlerden oluşmaktadır:

- Hanehalkı tanıtım ve soru kağıdı işletim bilgileri (Bölüm 1)
- Anket ayı başındaki hanehalkı bileşimi (Bölüm 2)
- Hanehalkının sosyo-ekonomik durumu (Bölüm 3)
- Hanehalkının tüketim alışkanlıkları ve genel harcama yapısı (Bölüm 4)
- Dayanıklı tüketim mal ve hizmetleri, stok durumu (Bölüm 5)
- Hanehalkı tüketim harcamaları (Bölüm 6)
- Satın alışlar (Tablo 6.1)
- Hanehalkının kendi üretiminden tükettiği ürünler (Tablo 6.2),
- Müteşebbis olan fertlerin işyerinden haneye getirdiği ürünler (Tablo 6.2),
- Ücretli çalışan fertlere işvereni tarafından verilen mal ve hizmetler (Tablo 6.2)
- Hanehalkının özel kişi veya kuruluşlara vermek üzere hediye veya yardım amacıyla satın aldığı mal ve hizmetler (Tablo 6.2),
- Hanehalkına hediye veya yardım şeklinde gelen mal ve hizmetler (Tablo 6.2),
- Hanehalkına gayrimenkul/mülk ayni geliri şeklinde gelen mal ve hizmetler (Tablo 6.2),
- Hanehalkının bazı tüketim dışı harcamaları (Bölüm 7),
- Hanehalkı bileşimi, istihdam ve gelir durumu (Bölüm 8),
- Tarımsal işletme ile ilgili bilgiler (Bölüm 9),
- Gelir ve harcama dengeleri (Bölüm 10),
- Cevaplamama soru formu (Bölüm 11)

Anketten temel olarak 3 ana grup değişken elde edilmiştir:

Hanehalkı sosyo-ekonomik durum değişkenleri: Oturulan konutun tipi, mülkiyet durumu, ısıtma sistemi, konut kolaylıkları, sahip olunan eşyalar ve ulaştırma araçları vb.,

Tüketim harcaması değişkenleri: Alt harcama grubu ve yapılan tüketim harcaması değeri,

Fertlere ilişkin değişkenler: Yaş grubu, cinsiyet, öğrenim durumu, medeni durum, istihdam durumu (meslek, iktisadi faaliyet, işteki durum) değişkenleri son 12 ay faaliyet ve faaliyet dışı kullanılabilir gelirler.

Kullanılan Günlükler

Hanehalkı Günlük Harcama Kayıt Defteri: Hanehalkının anket ayı süresince yapacağı tüm harcamaların, hane tarafından unutulmadan kaydedilmesini sağlamak amacıyla hazırlanmıştır.

Günlükler, anket ayı öncesinde hanehalkına yapılan ziyerette haneye tanıtılmakta, nasıl doldurulacağı anketör tarafından anlatılarak hanede bırakılmaktadır. Hanehalkının gerek satın alarak yaptığı harcamalar, gerekse kendi üretimlerinden tükettiği maddeler, çalışan hanehalkı fertlerinin işyerinde üretilen ya da satılan mal ya da hizmetlerden haneye getirdikleri ile haneye başka hane ya da kuruluşlardan verilen hediye ve yardımlar; hanehalkı sorumlusu veya hanehalkında yaşayan yetişkin bir fert tarafından bir ay boyunca günlüklere kaydedilmektedir. Günlükler, ay içerisinde her hafta değiştirilmektedir. Harcama maddelerinin aşağıda belirtilen ayrıntıda kaydedilmesi istenmektedir.

- Mal ve hizmetin adı, tanımı
- Ölçü birimi
- Miktarı
- Toplam değer
- Alışverişin yapıldığı yer

Ancak anketin örnekleme planı gereğince; sadece harcama alt grupları bazında toplam aylık harcama değerlerine ilişkin tahminler üretilebilmektedir.

Ferdi Harcama Kayıt Defteri: Hanede bulunan 14 yaşından büyük kişilere verilen ferdi harcama kayıt defteri ise ilgili kişi tarafından gün içinde yapılan harcamaların, özellikle fertlerin şahsi harcamalarının unutulmadan kayıt edilmesini sağlamak amacıyla cep formu şeklinde hazırlanmıştır.

3.8 Kayıt Bilgileri

2018 Hanehalkı Bütçe Anketi, her ay ortalama 1 296 farklı örnek hanenin dönüşümlü olarak izlenmesi yoluyla yürütülmüştür. Örneğin; Ocak ayında 1 296 örnek hanehalkının anket ayı sosyo-ekonomik durum bilgileri, tüketim harcamaları ve fertlerin gelir bilgileri alınmış ve Şubat ayında da, Ocak ayındaki haneleri temsilen farklı 1 296 hanehalkı ile anket yapılarak Aralık ayı sonuna kadar bu dönüşüm sürdürülmüş; yıl boyunca toplam 15 552 hanehalkına anket uygulanmış, anketi geçerli olan hanehalkı sayısı 11 828 olmuştur.

Hanehalkı Bütçe Anketi'nin örnekleme yapısı gereğince; yıllık anket sonuçlarından 2004-2013 döneminde Türkiye geneli ile kırsal ve kentsel yerler ayrımında, 2014 yılından itibaren sadece Türkiye genelinde; her yılın anket sonuçlarının son iki yılın anket bilgileriyle birleştirilmesi ile de bölgesel düzeyde sadece oransal tahminler üretilmesi mümkün olmaktadır.

Buna göre; 2016, 2017 ve 2018 yıllarında yapılan Hanehalkı Bütçe Anketlerinin veri setleri bir araya getirilerek, sonuçları üç yılı kapsayan ancak 2016 ve 2017 yıllarına ait tüketim harcamaları değer olarak 2018 yılına inflate edildikten sonra elde edilen 2016-2017-2018 Hanehalkı Bütçe Anketi sonuçları İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1 ve Düzey-2 bazında kamuoyuna

sunulmaktadır. 2016-2017-2018 birleşik veri seti toplam 36 090 örnek hanehalkının tüketim harcaması bilgilerini içermektedir.

4. Veri Seti

Veri seti, farklı istatistiksel paket programlarda kullanılabilmesi için üç farklı formatta oluşturulmuştur:

- birlesikdatahba_2016_17_18.csv
- birlesikdatahba_2016_17_18.sas
- birlesikdatahba_2016_17_18.sav

CSV formatta her bir sütunun belirlenmesinde “Ayıraç” (Delimiter) olarak virgül (,) kullanılmıştır. Veri seti, paket programlara aktarılırken “Dosya” (File) menüsü altından “Aç” (Open) veya “Verileri İçe Aktar” (Import) alt menüleri kullanılabilir.

5. Bağlantılar

Haber Bülteni

https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Tuketim-Harcamasi-(Bolgesel)-2018-30585

İstatistiksel Tablolar

https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=gelir-yasam-tuketim-ve-yoksulluk-107&dil=1

Bilgi Talebi

https://www.tuik.gov.tr/Kurumsal/Bilgiye_Nasil_Erisilir